

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

*Крахмальова Н.А., к.е.н., доцент, Улько Т.С., магістр
Київський національний університет технологій та дизайну*

Анотація. У статті досліджуються стан і особливості розвитку малого підприємництва в Україні. У процесі дослідження виявлено проблеми та визначено перспективи розвитку малого підприємництва. Доведено, що сучасний стан суб'єктів малого бізнесу є нестійким і нестабільним. Обґрунтовано пропозиції щодо першочергових заходів ефективної підтримки та визначення головних перспектив розвитку малого підприємництва.

Ключові слова: мале підприємництво, проблеми розвитку, ефективність розвитку.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

*Крахмалёва Н.А., к.э.н., доцент, Улько Т.С., магистр
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Аннотация. В статье исследуются состояние и особенности развития малого предпринимательства в Украине. В процессе исследования выявлены проблемы и определены перспективы развития малого предпринимательства. Доказано, что современное состояние субъектов малого бизнеса является неустойчивым и нестабильным. Обоснованы предложения по первоочередным мерам эффективной поддержки и определения главных перспектив развития малого предпринимательства.

Ключевые слова: малое предпринимательство, проблемы развития, эффективность развития.

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISE IN UKRAINE

*Krakhmalova N., Ulko T.
Kyiv National University of Technologies and Design*

Abstract. The state and development of small business in Ukraine are investigated. The study identified the problems and defined the prospects of small business development. It is proved the current state of small businesses is fragile and unstable. Suggestions on priority measures of effectively support and determination of the main perspectives of small business development are demonstrated.

Keywords: small business, developmental problems, developmental efficiency.

Актуальність проблеми. Мале підприємництво як незамінний елемент ринкової економіки істотно впливає на структурну перебудову в економіці країни, робить певний внесок у збільшення загальних обсягів виробництва, створює сприятливе середовище для розвитку конкуренції та усунення монополізму в здійсненні підприємницької діяльності.

Пропонуючи свою продукцію на товарний ринок для реалізації, малі підприємства сприяють повнішому задоволенню споживчого попиту населення. Вони створюють нові робочі місця, сприяють формуванню середнього класу суспільства.

Підприємницька діяльність є основою економічного і соціального розвитку, вирішення соціальних проблем, подолання бідності та забезпечення високого рівня життя громадян. Тому в кожній країні питання створення належних умов для відповідального перед державою, соціально-орієнтованого, спрямованого на вирішення як поточних, так і довгострокових задач бізнесу завжди належали до першочергових.

Постановка завдання. Розглянути стан малого бізнесу в Україні, проаналізувати державну політику щодо формування сприятливого підприємницького середовища, що вимагає удосконалення функцій управління та узгодження спільних дій місцевих органів

виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань реалізації державної політики у сфері підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду тенденцій і особливостей розвитку малого підприємництва, виявленню основних чинників, які впливають на його ефективність, і причин, що стримують процес формування малого підприємництва, присвячено праці Б. Адамова [1], Г. Кампо [2], В. Марачова [3], О. Сідуна [4]. Особливості економічних і правових форм підтримки суб'єктів малого підприємництва в умовах різних моделей змішаної економіки ринкового типу (американської, європейської і японської), а також перехідних економік досліджено в наукових працях В. Ляшенка, В. Хахуліна [5; 6]. Комплексу проблем, пов'язаних з розвитком малого підприємництва, його державною підтримкою в Україні, аналізу соціально-економічних наслідків цих процесів багато уваги приділяє в своїх працях також З. Варналій [7]. Водночас слід відзначити відсутність в існуючому науковому доробку комплексного й системного дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів розвитку малого підприємництва в контексті регіональних пріоритетів, а також удосконалення організаційно-економічного забезпечення цього процесу, що обумовлює нагальну потребу в здійсненні наукового пошуку у визначеному напрямі.

Мета дослідження полягає у визначенні підходів державної політики щодо вирішення проблем малого бізнесу та його успішного функціонування.

Результати дослідження. Становлення ринкових умов господарювання в Україні пов'язане зі зростанням підприємницької активності в усіх сферах економіки. Як показує світовий досвід, ознакою ефективної ринкової системи є одночасне існування і взаємодія багатьох великих, середніх та дрібних підприємств у співвідношенні, яке забезпечує вільну конкуренцію між ними, і на цій основі стійке і динамічне загальне соціально-економічне зростання.

Найбільш динамічним елементом у цій структурі є мале підприємство, яке забезпечує розвиток конкурентного середовища.

Загальновизнані переваги малого бізнесу – це мобільність, гнучкість, раціональна організаційна структура підприємства, здатність швидкого пристосування до змін споживчого попиту, оперативність освоєння випуску нової продукції малими партіями, невисокі експлуатаційні витрати.

В умовах сьогодення з метою досягнення якісно нового рівня життя населення малий бізнес стає невід'ємною частиною ринкової економіки. Отже, розвиток та результативність діяльності малого бізнесу великим чином залежить від його підтримки не тільки на регіональному, але і на державному рівнях. Проводячи аналіз регуляторного середовища та стану розвитку малого бізнесу на слід зауважити, що існує безліч проблем що стосуються програм підтримки, а також розвитку малого бізнесу. Коли на сучасному етапі розвитку економічних процесів левову частку повноважень віддають на місцеве самоврядування, подальший розвиток малого бізнесу вимагає детального дослідження його системоутворюючих факторів, територіальних особливостей, розробки та здійснення відповідної ефективної та гнучкої регіональної політики.

У цілому в секторі малого підприємництва працює більше 2 млн. осіб, що становить більше 10% зайнятого населення України. Підприємства малого бізнесу створюються в різних галузях економіки. Аналіз показує, що найбільша питома вага діючих малих підприємств у торгівлі та громадському харчуванні (51,4% усіх підприємств малого бізнесу), промисловості (14,0%), будівництві (9,9%), побутовому обслуговуванні (5,2%). У невеликій кількості малі підприємства функціонують у сфері науки (3,3%), транспорту і зв'язку (2,0%), охорони здоров'я (1,7%), в матеріально-технічному постачанні та збуті (1,6%), фінансово-кредитній діяльності, культурі і мистецтві, сільському господарстві (по 0,7%), освіті (0,6%), заготівлях (0,2%) та в ряді інших галузей економіки. [8]

В умовах післякризового відновлення економіки України значної ролі набуває стимулювання розвитку малого підприємництва у регіонах, завдяки чому стає можливим досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку як регіонів, так і країни в цілому:

- створення нових робочих місць (є особливо важливим для депресивних регіонів), що сприятиме зменшенню соціальної напруженості та досягненню соціальної стабільності у суспільстві;
- підвищення рівня доходів (а отже, зростання показників добробуту населення та його платоспроможності);
- формування на місцевих ринках конкурентного середовища щодо пропозиції товарів та послуг, підвищення їх якості;
- поживлення економічної активності у регіонах;
- збільшення надходження капіталу до регіональної (та національної) економіки;
- впровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій, розвиток «зеленої економіки», покращення екологічної ситуації на місцях;
- збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів;
- уповільнення обсягів трудової міграції активної частини працездатного населення за кордон;
- збільшення у суспільстві прошарку середнього класу.

Розвиток малого підприємництва гальмують наступні системні проблеми:

I. Вплив системних проблем, що супроводжують розвиток малого підприємництва на загальнодержавному рівні:

1. Дефіцит матеріальних ресурсів у суб'єктів малого підприємництва як наслідок:
 - недостатньої фінансової підтримки з боку держави;
 - неврегульованості механізмів кредитування малого підприємництва та високої вартості кредитних ресурсів;
2. Відсутність чіткої системи податкових преференцій для суб'єктів малого підприємництва.
3. Недостатня допомога з боку держави у просуванні продукції вітчизняних малих підприємств на закордонні ринки, незначне залучення малого бізнесу до виконання державних замовлень.
4. Недосконалість нормативно-правового забезпечення розвитку малого підприємництва, зокрема, у сфері обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва.
5. Нерівні умови господарювання малих та великих підприємств на ринку, у т.ч.: різні стартові можливості щодо доступу до фінансових ресурсів та державних інвестицій; нестача інформації; брак коштів на освоєння нової продукції та отримання сучасних технологій тощо.

II. На регіональному та місцевому рівні:

1. Недостатнє (негарантоване та несистематичне) фінансування регіональних програм підтримки і розвитку малого підприємництва
2. Недосконалість контролю за використанням коштів, виділених малим підприємствам, внаслідок чого частина ресурсів втрачається за нецільовим призначенням.
3. Відсутність ефективно функціонуючої системи дієвої взаємодії великого та малого бізнесу на місцевому (регіональному) рівні.
4. Нерівномірність розташування та розвитку малого підприємництва у регіонах України, що обумовлено загальною економічною ситуацією в регіоні. Адже мале підприємство напряму залежить від платоспроможного попиту населення в регіоні, від стабільного розвитку «точок росту» та потужних «ареалів» промислового, аграрного виробництва. Саме тому у депресивних, периферійних (у т.ч. монофункціональних регіонах) темпи розвитку малого підприємництва є низькими.

В умовах післякризового періоду розвиток малого підприємництва відіграє надзвичайно важливу роль для досягнення в Україні соціальної стабільності, збільшення робочих місць, зростання доходів населення.

Стабільні темпи зростання національної (та регіональної) економіки України – запорука для гарантованого стабільного розвитку малого підприємництва. Адже суттєва активізація діяльності малого підприємництва спостерігається в процесі його залучення до виробничо-інфраструктурних зв'язків із великим (та середнім) виробництвом; а також як відповідь на зростання доходів та збільшення платоспроможного попиту населення на товари та послуги (у т.ч. на місцевих ринках).

В Україні виникла нагальна потреба у забезпеченні державної підтримки розвитку малого підприємництва. Заходи держави у цьому напрямі мають поєднувати як загальносистемне регулювання ринкового середовища (конкурентна, податкова, зовнішньоекономічна, митна та ін. політика), так і специфічні заходи державного регулювання та державної підтримки розвитку малого підприємництва.

На сучасному етапі системної модернізації економіки України особливого (першочергового) значення мають заходи в рамках Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава») щодо державної підтримки розвитку малого підприємництва. Водночас, формування нової державної політики щодо підтримки малого підприємництва тільки розпочалось. Так, кроки державних органів стосувались, перш за все, реформування нормативно-правової бази. Питання щодо надання малим підприємствам ресурсної, інформаційної та освітньої допомоги досі залишається поза увагою [9].

На мій погляд, основними напрямками подальшого розвитку малого підприємництва в Україні у найближчій перспективі є: формування належної законодавчої бази, сприятливої для розвитку малого бізнесу; вдосконалення фінансово-кредитної підтримки, забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку малих підприємств; інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу; стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Важливе значення має фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва. Державну політику щодо його фінансового забезпечення слід проводити у напрямі створення розвинутої мережі фінансово-кредитних установ, страхових фірм, інвестиційних та страхових фондів; розвитку товариств взаємного кредитування та страхування; розробка і впровадження системи стимулювання комерційних банків, які надавали б пільгові кредити малим підприємствам. Доцільно активізувати діяльність Українського фонду підтримки підприємництва, сприяти розвитку регіональних фондів для фінансової допомоги суб'єктам малого підприємництва, розробити чіткий механізм спрямування певної частини коштів, отриманих від приватизації державного майна, на підтримку малих підприємств.

Фінансове забезпечення розвитку малого підприємництва може здійснюватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, приватних вітчизняних та іноземних інвесторів.

Становлення малого підприємництва в Україні – тривалий процес, який повинен мати певну етапність, виходячи з економічного стану країни, існуючих проблем на макро- та мікрорівнях.

Висновки. Реалізація намічених стратегічних напрямків сприятиме процесам виходу малого підприємництва України на європейський рівень розвитку, поліпшенню бізнес-клімату, зміцненню позицій малого підприємництва в загальній структурі вітчизняної економіки, модернізації у сфері малого підприємництва, спрямованої на збільшення його внеску у соціально-економічний розвиток країни, підвищенню ефективності малого підприємництва, у тому числі збільшення його складової в обсягах вітчизняного

промислового та сільськогосподарського виробництва, наповнення доходних частин державного та місцевих бюджетів.

Таким чином, реалізація державної політики підтримки розвитку малого і середнього бізнесу в Україні має розглядатися як комплекс взаємоузгоджених заходів у сфері правової, адміністративної, регуляторної, макроекономічної та інституційної політики. Спроби реалізувати це завдання за рахунок часткових заходів ведуть до деформування структури малого і середнього підприємництва в Україні та у довгостроковій перспективі приречені на невдачу.

Серед основних чинників, що перешкоджають розгортанню малого та середнього підприємництва в Україні, зазначимо:

- надмірний податковий тиск;
- слабка стартова матеріально-технічна база;
- низька продуктивність праці;
- відсутність досвіду і знань у тих, хто розпочинає власний бізнес;
- нерозвинутість інфраструктури, необхідної для підтримки та розвитку малого підприємництва;
- недостатній рівень поінформованості суб'єктів малого підприємництва щодо потенційних партнерів і конкурентів тощо.

За своєю природою малий і середній бізнес орієнтований на оптимізацію використання доступних ресурсів. Саме структурою доступних ресурсів визначаються як галузева структура малого і середнього бізнесу, так і особливості його функціонування. Налагодження дієздатної мережі малих і середніх підприємств в економіці, яка потерпає від серйозного дефіциту фінансових, споживчих, інформаційних, організаційних та інших ресурсів, неможливе. «Економіка зростання», яка має бути сформована в Україні найближчим часом, повинна спиратися на активне залучення малого і середнього бізнесу до подолання ресурсних дефіцитів та формування політики його розвитку в рамках загальної стратегії економічного зростання і структурних перетворень національної економіки.

Література

1. Адамов Б.И. Малый и средний бизнес как фактор реформирования жилищно-коммунального хозяйства / Б.И. Адамов, Б.А. Сорокин, А.Ф. Толмачева // *Економічний вісник Донбасу*. – 2008. – № 1. – С. 65–78.
2. Кампо Г.М. Управління розвитком малого бізнесу регіону: автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 / Г.М. Кампо; Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2009. – 21 с.
3. Марачов В. Малий бізнес у регіоні: реалії і соціально-економічні партнерства / В. Марачов // *Управління сучасним містом*. – 2004. – № 1 – С. 120–123.
4. Сідун О.Я. Регіональні механізми розвитку малого підприємництва (на матеріалах Закарпатської області): автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / О.Я. Сідун. – Ужгород, 2004. – 22 с.
5. Ляшенко В.И. Экономико-правовое обеспечение развития субъектов малого предпринимательства (зарубежный опыт и перспективы его использования в Украине) / В.И. Ляшенко, В.В. Хахулин. – Донецк: ИЭПИ НАН Украины; ООО «Юго-Восток, Лтд», 2001. – 456 с.
6. Ляшенко В.И. Экономико-правовая поддержка субъектов малого предпринимательства (зарубежный опыт и перспективы его использования в Украине): учеб. пособ. / В.И. Ляшенко, В.В. Хахулин, Т.Ф. Бережная. – Луганск: Альма-матер, 2004. – Ч. 1. – 276 с.
7. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – 4-те вид. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 302 с.
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – К.: Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, 2014. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc>.